

Lausunto

9.3.2026

VN/409/2026

VN/409/2026-OKM-15

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2026

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta koskien vuosia 2022–2025 ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Yleiset kommentit

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää kiitoksensa siitä, että lapsiasiavaltuutetun kertomuksen (jatkossa kertomus) alussa oleva tiivistelmä on käännetty usealle kielelle, se laajentaa kertomuksen saavutettavuutta ja huomioi eri kansalliskielet sekä kansainväliset lukijat. Kertomus on kattava kokonaisuus ja seuranta, jossa tarkastellaan lasten asemaa ja oikeuksien toteutumista laajasti monesta näkökulmasta. Kertomus tuo esiin ajankohtaiset yhteiskunnalliset ilmiöt, joilla on välitöntä tai välittömiä vaikutuksia lapsen ja nuoren arkeen ja elämään sekä siihen, miten yhteiskunnassa voitaisiin edistää hyvää ja oikeusperustaista lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikkaa. Kertomuksen sisältämät asiantuntijoiden kirjoittamat artikkelit ovat asiantuntevia ja laadukkaita kuvauksia kustakin teemasta.

Vuosikertomuksen sisällön kokonaisuus tuo esiin hyvin lapsiasiavaltuutetun toimiston tärkeän ja monipuolisen työn. Kertomuksessa tarkastellaan seitsemän luvun kautta useaa eri ajankohtaista ja merkityksellistä teemaa. Ensimmäisenä teemana tuodaan ansiokkaasti esiin kertomuksen vuosien osalta lapsiasiavaltuutetun tapaamien lasten ja nuorten ääniä ja heidän terveisiään eduskunnalle. Kertomuksen aikajaksolla on tavattu eri-ikäisiä lapsia ja nuoria eri puolilta Suomea monipuolisilla toimintatavoilla (teematapaamiset, lapsibarometri ja erillisselvitykset). Tämä on ansiokas ja tärkeä luku, koska näin saadaan entistä paremmin yhteiskunnassamme esiin lasten ja nuorten omia näkemyksiä päätöksentekijöiden tietoon. Näkemyksinä nousevat esiin koulun monet merkitykset lapsille sekä leikin tärkeä merkitys erityisesti varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulu ovat tärkeitä oppimisen paikkoja mutta myös ja erityisesti itseisarvoisia ajanjaksoja lasten ja nuorten elämässä. Myös opetus- ja kulttuuriministeriössä on viime vuosina lisätty lasten ja nuorten kuulemisia erilaisten kehittämishankkeiden osana. Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan 2023–27 linjausten mukaisesti nuorisopolitiittinen näkökulma ja nuorten kuuleminen sisällytetään yhä vahvemmin ministeriöiden valmistelutyöhön, ja nuorten osallistumisrakenteita kehitetään valtionhallinnossa. Kertomus tuo hyvin esille jo tehtyä monialaista kehittämistyötä, kuten Digiraati.fi verkkopalvelun lasten ja nuorten osallistumisen tukemisessa.

Toinen luku tarkastelee yhteiskunnallisia keskustelun teemoja, joita kansallisesti käydään lapsen asemasta ja suomalaisessa politiikassa. Artikkelin valitut teemat ovat ajankohtaisia eli koronapandemian pitkä varjo, turvallistaminen, älylaitteet ja lasten liikkumattomuus. Luku tuo myös hyvin esiin näiden teemojen ja niiden vaikutusten yhteenkietoutumisen ja sen, miten tärkeää olisi kriiseiksi määriteltujen yhteiskunnallisten ilmiöiden rinnalla rakentaa myös toiveikkaita tulevaisuuskuvia, jotka ovat erityisesti lapsille merkityksellisiä.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 29
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

09 135 9335
+358 9 135 9335

kirjaamo.okm@gov.fi

Hyvinvointialueuudistus on keskiössä luvussa kolme, ja näkökulmana on erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palvelut sekä toteutetut sosiaali- ja terveystalouden kehittämisen suunnat. Artikkelissa tuodaan esiin huolestuttavana ilmiönä mm. palvelutarpeen kasvaminen ja hyvinvoinnin heikkeneminen sekä syntyvyyden laskeminen. Opetus- ja kulttuuriministeriöön tulleiden tietojen mukaan hyvinvointialueiden ja kuntien välisessä lapsi- ja perhetyön yhteistyössä ja sen rakenteissa on havaittavissa kehittämistarpeita. Valtiontalouden tarkastusvirasto on julkaisemassa kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyöstä kevään 2026 aikana oman selvityksensä tulokset. Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyön kehittämistarpeet ovat tulleet esiin esimerkiksi myös opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa varhaiskasvatuksen tuen uudistuksen vaikuttavuustutkimuksessa (VakaataTukea -tutkimushanke), jonka raportti julkistettiin helmikuussa 2026 (OKM julkaisuja 2026:4).

Neljännän luvun aiheena on opiskeluhoitopalvelut ja työnjako muiden sote-palvelujen kanssa. Kuudennessa luvussa keskitytään oppimistulosten järjestelmätason arviointiin ja oppimistulosten eriytymiskehitykseen. Näiden teemojen osalta ministeriön kommentit löytyvät oman otsikkonsa alta tässä lausunnossa. Kansallinen, lapsia koskevan lainsäädännön kehitys on sisältönä luvussa seitsemän. Luku on opetus- ja kulttuuriministeriön näkökulmasta katsottuna tärkeä. Se valottaa lainsäädännön muutoksia tarkastelujaksolla peilinään YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja Suomen valtiolle annettujen suositusten toteutuminen.

Opetusministeriö voi yhtyä kertomuksen johtopäätöksiin siitä, että tarkastelujaksolla lasten elämää ovat varjostaneet useat päällekkäiset kriisit, ilmastonmuutos ja luontokato sekä elinkustannusten nousu ja valtion velkaantuminen. Myös sota on tullut entistä lähemmäs lapsia Venäjän Ukrainaan kohdistuneen hyökkäyssodan alettua. Huolena on myös lasten ja nuorten lisääntyneet mielenterveyden ongelmat ja nk. epätoivokuolemat (itsemurha-, huume- ja väkivaltakuolemat, kertomuksen luku viisi). Lasten välisten oppimiserojen kasvusta on saatu tutkimustietoa ja myös alueiden eriytymiskehityksestä. Hyvinvointialueuudistus on laaja muutos, jolla on ollut vaikutuksia niin lapsiin ja nuoriin sekä ammattilaisten työkäytäntöihin. Lapsen edun huomioiminen edellyttää edelleenkin jatkuvaa aiheen esillä oloa ja siinä tämä kertomus on omalta osaltaan tärkeässä roolissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö näkee samoin kuin kertomuksessa tuodaan esiin, että tavoitteena tulee edelleenkin olla, että lainsäädäntöä kehitetään vahvistamaan lapsen oikeuksia, etua sekä hyvinvointia. Kansallisen lapsistrategian edistäminen on tärkeää ja sitä tulee kertomuksen mukaisesti määrätietoisesti edistää ja tukea.

Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että kertomuksessa esitetyt suositukset eduskunnalle lasten näkemysten perusteella ovat kannettavat. Myös kertomuksen neljä ehdotusta eli 1) lapsen edun ensisijaisuuden on sisällytettävä perustuslain perusoikeussäännöksiin, 2) lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluihin on luotava yhtenevät rakenteelliset ratkaisut ja työnjako kansallisella lainsäädännöllä 3) Suomeen on perustettava lapsipolitiikan arviointineuvosto, määriteltävä lapsipolitiikan seurannan indikaattorit ja luotava niitä varten tietokanta 4) lastensuojelulain kokonaisuudistus ovat relevantteja, hyvin perusteltuja ja kannatettavia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö lausuu erityisesti seuraavista teemoista:

Opiskeluhoito

Kertomuksessa todetaan, että opiskeluhoollon piirissä ovat esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen opiskelijat. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että niiden lisäksi oppilas- ja opiskelijahuoltolakea sovelletaan myös tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen, vapaan sivistystyön oppivelvollisille suunnattuun koulutukseen sekä kansanopistojen kotoutumista edistävään koulutukseen, joiden opiskelijat ovat myös opiskeluhoollon piirissä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa lisäksi, että jatkossa erityistä huomiota tulisi kiinnittää yhteisölliseen opiskeluhooltoon, joka on lain (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) mukaan ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoitoa. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan yhteisöllistä opiskeluhoitoa toteuttavat kaikki opiskeluhoollon toimijat, vaikka vuosikertomuksessa korostetaan opettajien ensisijaista roolia sen toteuttamisessa. Opiskeluhoitopalveluiden ammattilaisten tehtävien painottuminen yksilökohtaisen opiskeluhoollon toteuttamiseen opiskeluhoitopalveluina heikentää näkemysmme mukaan mahdollisuuksia panostaa yhteistyössä opiskeluhoollon ennaltaehkäisevään toimintaan eli ensisijaiseen yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Kertomuksessa painottuu tuen tarjoaminen opiskeluhoitopalveluina eli opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto. Opetus- ja kulttuuriministeriö korostaa, että opiskeluhoitoa tulisi aina tarkastella ja arvioida laajemmin eli lain mukaisena ennaltaehkäisevän ja tukea antavan työn kokonaisuutena.

Kertomuksessa tuodaan esiin, että opiskeluhoitopalvelut eivät ole kaikilla kouluilla saatavina ja että opiskeluhoollon psykologeista ja lääkäreistä on pulaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää myös oman huolensa sekä palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta, että opiskeluhoitopalvelujen

henkilöstöresursseista. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö yhtyy vuosikertomuksessa esiin nostettuun huoleen etänä toteutettavien palvelujen lisääntymisestä, mikä voi olla haastavaa erityisesti esi- ja perusopetusikäisillä oppilailla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö puoltaa kertomuksen näkemystä siitä, opiskeluhoitopalvelut ovat tärkeä osa lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluja. Samalla yhdymme kertomuksessa esitettävään huoleen siitä, että opiskeluhoitopalveluille osoitetaan hyvinvointialueilla uusia tehtäviä. Suuri työmäärä heikentää opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten mahdollisuuksia tehdä ehkäisevää työtä, kuten osallistua yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön ja tehdä terveystarkastuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö puoltaa myös kertomuksen näkemystä siitä, että opiskeluhoitopalvelujen tehtäviä ja työnjakoa suhteessa muihin sote-palveluihin tulisi edellä esitetyistä syistä kirkastaa.

Oppimistulokset ja koulujen eriytymiskehitys

Oppimistulososiot ovat kertomuksessa kansainvälisten arviointien osalta hyvin kattavia ja monipuolisia. Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa, että kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin oppiainekohtaisia arviointeja (matematiikka, äidinkieli, pitkäjäsenarvioinnit) ei kuitenkaan ole huomioitu ja tämä olisi tuonut tarkastelulle syvyyttä ja kansallisen arvioinnin näkökulmaa. Kansainvälisistä arviointituloksista on poimittu muuten kattavasti eri teemoista ja ilmiöistä.

PISA painottuu tarkastelussa ja luvun alussa esitetään Suomen menestystä sijoituksin. Pidämme ministeriössä sijoitustarkastelua nykytilanteessa ongelmallisena, sillä PISA:n osallistuvien maiden ja alueiden määrä on kasvanut merkittävästi alkuvuosien noin 40 osallistujasta viimeisimpään 91 osallistajaan ja maiden osa-alueiden vaihtelut eri tutkimuskierroksittain muuttavat tätä joukkoa entisestään. Maiden pistemäärät sisältävät myös virhemarginaalin (vaihteluvälin), joten sijoitusten tarkastelu ei tuota kovin luotettavaa vertailua, suuntaa antavaa toki. Siksi itse pistemääräkehitys -huomioiden virhemarginaalit - on tarkoituksenmukaisempi tarkastelukulma. Itse tulokappaleet tuovat hyvin esiin kansainvälisten tutkimusraporttien havainnot. Kotimainen tarkastelu olisi ollut vielä hyvä lisä tähän Karvin arviointeja lisäämällä.

Pohdinnassa esitetään, että PISA tutkimusta kohtaan esitetty *"Tieteellinen kritiikki on osittain perusteltua, sillä IEA tai OECD eivät varsinaisesti tee tiedettä: raportit ovat pikemminkin selvityksiä ilman merkittävää tieteellistä teoriataustaa. Kansainvälisissä tutkimuksissa kuitenkin kootaan runsaasti korkean tason tutkijoita eri tieteenaloilta erilaisiin asiantuntija- ja ohjausryhmiin. Kaikessa tutkimukseen liittyvässä toiminnassa aina tehtävien laadinnasta lopullisen datan analysointiin ja tulosten tulkinnaan hyödynnetään korkeatasoisia akateemista asiantuntemusta. Kaikki metodiset ratkaisut täyttävät tiukimmatkin tieteellisen tutkimuksen kriteerit."* Tämä aloitus on ministeriön näkemyksen mukaan harhaanjohtava sikäli, että PISA:n instrumentit todella perustuvat valittujen aihealueiden viitekehyyksiin, jotka löytyvät myös OECD:n sivuilta. PISA:n tekniset ratkaisut osioiden kehittämisestä, käytöstä ja analyysistä löytyvät myös tarkasti dokumentoituina PISA:n technical report -raporteista.

Kertomuksen muistutus siitä, että oppimistulosarvioinneilla ei voida kattaa kaikkea oppimiseen vaikuttavia tekijöitä on paikallaan. Hyvä nosto on se, että "Koululla on sosiaalinen vastuunsa, mutta monet kodin ja yhteiskunnan ongelmat, jotka heijastuvat lasten kautta kouluun, ovat sellaisia, joihin koulu ja opettajat eivät voi vaikuttaa tai joita he eivät voi ratkaista". Samoin, on tärkeä nostaa esiin, että "Kansainväliset oppimistulosten arvioinnit tuovat esiin sen, että oppimistulosten heikkenemisen ja polarisaation taustalla on monia tekijöitä, jotka liittyvät sekä oppilaiden taustaan että koulun ja yhteiskunnan rakenteisiin." Heikon sosioekonomisen taustan-, puutteellisen kielitaidon, sekä hyvinvoinnin haasteiden huomioiminen tulevat olemaan jatkossa yhä ajankohtaisempia haasteita oppimisen edellytysten parantamisessa.

Esi- ja perusopetuksen tuen uudistus

Esi- ja perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistuksen (HE 114/2024 vp) pääasialliset tavoitteet on tuotu vuosikertomuksessa lyhyesti esiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että vaikka oppimisen tuen uudistus koskee esi- ja perusopetuksen lisäksi myös lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta, koskee kertomuksessa viitattu HE 114/2024 vp vain perusopetuslain muutosta liitelakeineen. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen uudistukset on valmisteltu erillisenä kokonaisuutena ja niillä on osittain omat voimaantuloaikansa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota siihen, että perusopetuslain oppimisen ja koulunkäynnin tukea koskevien pykälien muutoksilla vahvistetaan kaikkien oppilaiden, myös maahanmuuttajataustaisten ja vammaisten oppilaiden, oikeuksia saada tarpeitaan vastaavaa riittävää oppimisen tukea. Opetus- ja kulttuuriministeriö yhtyy kertomuksessa esitettyyn näkemykseen siitä, että lakimuutoksen yhtenä tarkoituksena oli vahvistaa vammaisten lasten oikeutta osallistuaan opetukseen yleisopetuksessa.

Tärkeä on kertomuksessa esiin nostettu toteamus, että uudistus on ollut vasta muutaman kuukauden voimassa, on liian varhaista arvioida, kuinka hyvin lasten oikeus riittävään tukeen toteutuu

uuden sääntelyn aikana. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että oppimisen tuen uudistuksen seuranta toteutetaan parhaillaan ja tulevina vuosina systemaattisesti, mikä olisi tärkeää nostaa esiin uudistuksen toteutumisen tarkastelussa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on kehittänyt rekisteripohjaista kansallista tiedonkeruuta ja sen rinnalla summatasoisia kustannus- ja tilastotiedonkeruita oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistetun lainsäädännön toteutumisen seuraamiseksi. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen tietopohjaa on kehitetty siihen, että sillä mahdollistetaan kansallisesti kattava kokonaiskuva uudistettujen tukimuotojen ja tukitoimien toteutumisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö on lisäksi käynnistänyt vuoden 2026 alusta kolmevuotisen tutkimuksen, jolla seurataan uudistetun lainsäädännön toimeenpanoa ja toteutusta sekä jatkokehittämistarpeita sekä esiopetuksessa että perusopetuksessa. Tutkimuksen tarkoituksena on seurata, miten uudistetut tukimuodot ja tukitoimet toteutuvat esiopetuksen toimintayksiköiden ja koulujen käytännöissä. Tutkimuksen loppuraportti saadaan vuoden 2028 lopulla.

Lopuksi

Kertomuksessa useassa kohdassa esiin tuodut havainnot korostavat tarvetta vahvistaa lasten ja nuorten mahdollisuuksia tulla kuulluiksi heitä koskevassa päätöksenteossa. Kertomuksen havainnot osoittavat, että osallistumisen rakenteita on tärkeää edelleen kehittää kohti ennakoivaa ja saavutettavaa toimintatapaa, jossa lasten ja nuorten ääni on aidosti ja oikea-aikaisesti osa päätöksenteon ja myös lainsäädännön valmistelua.

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan kertomuksen havainnot vahvistavat tarvetta kehittää edelleen lapsi- ja nuorisovaikutusten arviointia osana lainsäädännön valmistelua ja muuta päätöksentekoa ja kehittämistä. On tärkeää kiinnittää erityistä huomiota heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseen sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen läpileikkaavana periaatteena.

Kirsi Alila, opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Jakelu	Eduskunnan sivistysvaliokunta
Tiedoksi	OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Lisa Palm OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Mikaela Nylander OKM KPE Kansliapäällikön esikunta, Heidi Backman